

نقش و ارزش اثباتی قسم

(بررسی تطبیقی در حقوق ایران و فقه امامیه)

مؤلف

مهدی فدائی

ویراستار

پروین نجفی چمه

www.ketab.ir

انتشارات قانون یار

۱۴۰۲

فدایی، مهدی، ۱۳۵۶ - شه‌ریور -	سرشناسه
ایران - قوانین و احکام	عنوان قراردادی
Iran. Laws, etc	
نقش و ارزش اثباتی قسم (بررسی تطبیقی در حقوق ایران و فقه امامیه) / مولف مهدی فدایی؛ ویراستار پروین نجفی‌چمه.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: قانون یار، ۱۴۰۲.	مشخصات نشر
۱۳۸ ص.	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۶۲۵-۴	شابک
ایپا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه: ص [۱۳۳] - ۱۳۷ همچنین به صورت زیرنویس.	یادداشت
سوگند	موضوع
Oaths	
سوگند -- ایران	
Oaths -- Iran	
سوگند (فقه)	
Oaths (Islamic law)	
نحلی، چمه، پروین، ۱۳۵۸ - - ویراستار	شناسه افزوده
۴/۲۵۱BP	رده بندی کنگره
۳۷۵/۳۹۷	رده بندی دیویی
۹۲۰۶۷۷۵	شماره کتابشناسی ملی
ایپا	اطلاعات راکورد کتابشناسی

نقش و ارزش اثباتی قسم

(بررسی تطبیقی در حقوق ایران و فقه امامیه)

تألیف: مهدی فدایی

ویراستار: پروین نجفی‌چمه

ناشر: قانون یار

ناشر همکار: فرزندگان دانشگاه

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۹۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۶۲۵-۴

(تمامی حقوق مادی این کتاب محفوظ بوده و متعلق به انتشارات قانون یار می باشد)

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، نشر قانون یار ۵۲۶ و ۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳

فصل اول

قواعد عمومی ادله.....	۱۵
مبحث اول: مفهوم ادله اثبات دعوا.....	۱۵
گفتار دوم: تفاوت اثبات قضایی (قانونی) با غیر قضایی (عرفی).....	۱۹
مبحث دوم: در بیان تعاریف دعوا و نقد آن.....	۲۲
گفتار اول: طریق (روش) اثبات دعوا.....	۲۶
مبحث سوم: تاریخ تطور ادله اثبات دعوا.....	۲۷
گفتار دوم: دوره قتال و آزمایش قضایی (روش).....	۲۸
گفتار سوم: دوران اثبات قانونی (دلایل قانونی).....	۲۹
مبحث چهارم: تفاوت سیستم ادله قانونی با اقناع وجدایی.....	۳۰

فصل دوم

آشنایی با مفهوم وارکان سوگند.....	۳۳
مبحث اول: مفهوم قسم.....	۳۳
گفتار اول: قسم «سوگند».....	۳۳
گفتار دوم: سوگند در اصطلاح شرع.....	۳۴
گفتار سوم: پیشینه تاریخی قسم.....	۳۴
مبحث دوم-ارکان سوگند.....	۳۷
گفتار اول: حالف.....	۳۷
گفتار دوم: محلوف به (مقسم به).....	۳۸
گفتار سوم: معلوف علیه.....	۴۰

- ۴۰ مبحث سوم: اقسام قسم
- ۴۰ گفتار اول: یمن العقد
- ۴۱ گفتار دوم: قسم قضایی
- ۴۴ گفتار سوم: اصل شخصی بودن سوگند

فصل سوم

۴۷ بررسی نقش و ارزش اثباتی سوگند در دعاوی حقوق

- ۴۷ مبحث اول: مبانی و نقش و ارزش قسم در اثبات جرایم
- ۴۷ گفتار اول: دلایل موافقین به تأثیر قسم در اثبات جرایم
- ۴۸ مبحث دوم: بررسی موضوعی سوگند
- ۴۸ گفتار اول: قسم بر انجام عملی توسط دیگری
- ۵۰ گفتار دوم: ترک فعل توسط خود فرد
- ۵۰ گفتار سوم: شرکت فعل دیگری
- ۵۰ گفتار چهارم: اثبات دعا به وسیله قسم
- ۵۱ گفتار پنجم: رد ادعا به وسیله اتیان سوگند
- ۵۱ گفتار ششم: سوگند بر نفی علم
- ۵۱ گفتار هفتم: مواردی که قسم نمی تواند دلیل قرار گیرد
- ۵۲ مبحث سوم: تعداد و تعدد قسم
- ۵۳ گفتار اول: تعدد سوگند
- ۵۴ گفتار دوم: تکرار سوگند
- ۵۶ گفتار سوم: توکیل در قسم
- ۵۷ مبحث چهارم: نصاب قسم در اثبات قتل عمد و غیر عمد مستوجب دیه
- ۵۷ گفتار اول: تعریف دیه
- ۵۸ گفتار دوم: راه های اثبات دیه
- ۵۸ گفتار سوم: قسم در اثبات قتل عمد و غیر عمد مستوجب دیه

۶۱	مبحث پنجم: تأثیر قسم در اثبات دعوا کیفری
۶۳	گفتار اول: قدرت اثباتی سوگند در حدود
۶۴	گفتار دوم: قدرت اثباتی سوگند در تعزیرات
۶۶	گفتار سوم: قدرت اثباتی سوگند در قصاص
۷۰	گفتار چهارم: جایگاه قدرت اثباتی سوگند تکمیلی
۷۱	مبحث ششم: محدودیت های سوگند در دعاوی مدنی
۷۲	گفتار اول: محدودیت های ناشی از ویژگی های خود سوگند

فصل چهارم

۷۵	بررسی جایگاه سوگند در فقه امامیه
۷۵	مبحث اول: سوگند در فقه
۷۵	گفتار اول: سوگند در فقه
۷۶	گفتار دوم: سوگند استظهاری در فقه امامیه
۸۰	مبحث دوم-قسامه
۸۲	گفتار اول: ارزیابی تطبیقی مستندات شرعی مشروعیت قسامه
۸۳	گفتار دوم: لوث و شرایط آن فقه امامیه
۸۶	مبحث سوم-مبانی فقهی سوگند به عنوان دلیل اثبات دعوی در فقه اسلامی
۸۶	گفتار اول-سوگند به عنوان یک دلیل اثبات دعوی

فصل پنجم

۸۹	مبانی ودرآمدی بر مختصات قسامه در قتل
۸۹	مبحث اول: مبانی قسامه
۸۹	گفتار اول: مبانی شرعی
۹۵	گفتار دوم مبانی فقهی
۱۰۵	گفتار سوم: مبانی حقوقی

مبحث دوم : مسائل و اندیشه های قضایی در سوگند..... ۱۱۳

نتیجه گیری..... ۱۴۱

منابع و مأخذ..... ۱۴۳

www.ketab.ir

پیشگفتار

قسم یکی از ادله اثبات دعوا است که در نبود سایر ادله از من الجمله شهادت شهود، اقرار علم قاضی، مورد استفاده محاکم قرار می گیرد. حیطة موضوعی قسم پیرامون اثبات جنایات وارده به نفس اعم از دیه و قصاص نفس است ولی قسم در اثبات جرایم تعزیری و حدی هیچ توان وارزش اثباتی ندارد مگر از جنبه حق الناس و ضرروزیان ناشی از جرم. از آنجا که برای اثبات جنایات همیشه نمی توان از مبانی خاصی همچون اقرار، شهادت، علم قاضی استفاد کرد لذا قانونگذار با ایجاد نهاد قسم به عنوان یکی از ادله اثبات دعوی در مورد خاص به حاکم (قاضی) اجازه داده است در حدود متعارف و برای جرایم خاصی مورد استفاده قرار دهد. اصولاً قسم در مواردی دلیل محسوب می شود که دلیل قوی تری برای اثبات مدعا در دسترس نباشد. در کتاب حاضر در جای خود اشاره کرده ایم که در بین دلایل به معنای اخص نیز تقدم و تاخر وجود دارد و قسم ضعیف ترین ادله است. در این کتاب سعی در بررسی نقش وارزش اثباتی قسم به عنوان یکی از ادله اثبات دعوی کیفری و مقایسه آن با قسم مدنی و موانع و مشکلات مورد حکم قرار دادن در دادگاهها است. ضعیف ترین دلیل در بین ادله به معنای اخص، سوگند می باشد که عملکرد این نوع دلیل فقط به منظور "فصل خصومت" است. معادل عربی سوگند کلمه قسم، حلف (به فتح حاء) و یمین می باشد و آن، اظهاری است که شخص با گواه گرفتن خداوند به نفع خود می نماید. البته، باید متذکر شد که قسم تنها وظیفه منکر نیست بلکه در مواردی مدعی نیز می تواند برای فیصله دادن این است که ماده ۱۳۳۵ قانون مدنی مقرر داشته توسل به قسم وقتی ممکن است که دعوای مدنی نزد حاکم به موجب اقرار یا شهادت یا علم قاضی بر مبنای اسناد و امارات ثابت نشده باشد در این صورت، مدعی می تواند حکم به دعوا خود را که مورد انکار مدعی علیه است منوط به قسم او نماید.

مقدمه

در زبان حقوقی ایران از حیث بار واژگان، واژه های قسم و سوگند معنی و مترادف بوده و در بکارگیری هر یک از واژگان مذکور به جای یکدیگر هیچ معنی وجود ندارد فرهنگ های فارسی و فرهنگهای حقوقی فارسی در مقام بیان و تشریح معانی اصطلاحی، عامیانه و تخصصی واژه های هم معنی و مترادف فوق اختلاف نظری نداشته و تقریباً همه ی آنها یک مفهوم را به ذهن منتقل می کنند: سوگند(قسم) را ذکر مقدسات دینی بر سخن یا عقدی برای اثبات صحت سخن و یا استقرار و ثبات عقد که رسم از قدیم بودمی گویند. در اوستا سوگند(گوگرد) بود که به متهم می خورانند و لفظ سوگند خوردن از آن عصر مانده است. سوگند به عنوان دلیل اثبات دعوی در هندوئیسم وجود داشت. قسم آن است که گوینده یکی از مقدسات مذهبی خود را شاهد صدق سخن می گیریم (قسم)، اقرار و اعترافی است که شخص از روی شرف و ناموس خود می کند و خدا یا بزرگی را شاهد می گیرد. قوانین راجع به ادله ی اثبات دعوی یا شکلی اند؛ و یا ماهوی. رویکرد و گرایش کشورها است به تدوین قوانین راجع به «ادله ی اثبات دعوی» با وجود برخی شباهت ها، متفاوت جلوه خواهد نمود. نظام حقوقی ایران از جمله کشورهایی است که در میان خانواده ی بزرگ رومی-ژرمنی راجع به ارائه ی قوانین موضوعه فی باب «ادله اثبات دعوی» داشته و قوانین شکلی (یا به عبارت دیگر قوانین تضمین کننده) و قوانین ماهوی (یا به عبارت دیگر تعیین کننده) اش با کشورهایی همچون مصر - به عنوان مهد تمدن انسانی - و فرانسه - به عنوان مهد حقوق و آزادی - رویکردی مشابهی را در پیش گرفته است و برخلاف برخی کشورها که قانون واحدی تحت عنوان «ادله اثبات دعوی» دارند، قوانین موضوعه ی ماهوی و شکلی اش واحد نیست و از یکدیگر جدا و مُنفک هستند.

یکی از ادله و ادواتی که از سوی مقنن به منظور اثبات دعوی [اعم از دعوای کیفری و دعوای حقوقی] در نظر گرفته شده، « قَسَم » است که از آن به عنوان ضعیف ترین دلیل جهت اثبات دعوی نیز یاد می کنند که با وجود این می تواند بسیار مفید، موثر و کاربردی از آب درآید و باطلی که خود را به شکل حق جلوه داده را تغییر شکل داد و حق را در دست مُحَق قرار داد. لہذا بیشترین نقش آن در اثبات دعوی در زمینه حق الناس ودیہ است و درجرايم تعزیری قسم هیچ گونه ارزش اثباتی ندارد.

ارزش اثباتی سوگند به عنوانی یکی از ادله اثبات در دعوای مدنی وضعیتی نسبتاً شناخته شده و با ثبات دارد؛ زیرا این دلیل در قانون مدنی طی مواد ۱۳۲۵ تا ۱۳۳۵ به صورت مستقل مورد شناسایی قرار گرفته است. طی یکصد سال گذشته رویه های قضایی و دکترین حقوقی پیرامون آن شکل گرفته و به اکثریت مطلق، مطرح، پاسخ لازم داده شده است؛ اما این وضعیت در قوانین جزایی و کیفری وجود ندارد؛ زیرا اولاً، از انقلاب اسلامی پذیرش سوگند به عنوان یکی از ادله اثبات در مسائل جزائی فاقد سابقه مدنی بوده است و ثانیاً، با پایداری انقلاب اسلامی و اقبال و ارجاع به قوانین شرعی اگر چه سوگند به عنوان یکی از ادله اثبات در مسائل جزایی و کیفری پذیرفته شده است، اما احکام قانونگذاری متفاوتی در این خصوص وجود دارد و قوانینی به صورت نسبتاً پی در پی و کمتر با ثبات به تصویب رسیده است که آخرین مورد آن در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نمود پیدا کرد و ثالثاً، رویکرد رویه قضایی به ارزش اثباتی دلیل سوگند در مسائل کیفری نیز به تبع تحولات قانونگذاری دارای نوسانات مختلف بوده است. بر این اساس، مطالعه موردی ارزش اثباتی سوگند در قوانین کیفری دارای اهمیت است. از طرفی دیگر پرداختن به جایگاه قسم در فقه امامیه می تواند باعث شناسایی توان اثباتی سوگند در دعوای در فقه امامیه گردد.